

een belangrijke rol kon spelen, zelfs ministers kon leveren. Maar daarbij had zulk een partij het spel mee te spelen. Alle kwesties, waarover ze meestreed, waren kwesties van regeling binnen het kapitalisme; alle belangen, waarover ze had mede te beslissen, dus die ze had mede waar te nemen, waren belangen van en in de kapitalistische maatschappij, dus naast de sociale wetten voor de arbeiders, meestal belangen van de kapitalistenklasse. De arbeidersafgevaardigden zijn ook niet de voor elk geval uitgezochte lasthebbers van een arbeidersgroep, wier oordeel en wil ze tot uitdrukking brengen, elk ogenblik vervangbaar. Ze zijn politici geworden, vaklui in wetgeving en parlementair debat. Mogen zij natuurlijkerwijze nog zo vol toewijding zijn voor de belangen van de klasse waaruit zij voortkwamen — of bij wie zij zich aansloten, als ze van huis uit intellektuelen waren — en voor haar strijden tegen de zaakwaarnemers van de andere klassen, ze zijn toch wat anders geworden. Door werkring, levensomstandigheden, levensinhoud zijn ze tot een nieuwe klasse geworden en behoren ze steeds meer tot de klasse der intellektuelen, tot de geestelijke werkers, specialisten in het politiek bedrijf, soortgelijk met de politici van de andere partijen, met wie ze dagelijks de degen kruisen. In hen vervormen zich de wensen en aspiraties van de arbeiders tot zodanige politieke doeleinden als passen bij het geheel van het kapitalistisch stelsel, waarbinnen hun taak ligt.

Mochten echter, vanuit een sterke opstandige geest in de arbeidersmassaas, drommen vertegenwoordigers in het parlement gezonden worden, bezield met eenzelfde wil om radikaal in de kapitalistische maatschappij in te grijpen, dan stuit dit onmiddellijk op een nieuwe hindernis: de door deze kiezers gekozen Kamers zijn niet alléén beslissend. Steeds zijn daarnaast andere lichamen ingesteld van meer aristokratisch of geprivilegeerd karakter (Eerste Kamer, Hogerhuis), of slechts langs een omweg, door verkiezing-in-trappen te beïnvloeden: hun goedkeuring is voor alle wetten nodig, en zij zijn ook bedoeld als rem tegen te grote volksinvloed. Bovendien hebben meestal vorsten of presidenten, levend in een kring van aristokratische en grootkapitalistische belangen, mee te beslissen.

Ten slotte zijn het niet de parlementen die direkt regeren. In het parlementaire stelsel bestaat een uitdrukkelijke scheiding tussen de wetgevende, de uitvoerende, en de rechterlijke macht, die niet op elkaars terrein mogen komen. De gekozen parlementsleden mogen wetten vaststellen, maar de uitvoering, de toepassing ligt buiten hun handen. Ze mogen kritiek uitoefenen op de regering, maar ze regeren niet zelf. De uitvoerende macht, de regering, ligt bij de ministers; en deze worden door vorst of president benoemd, onder invloed van hun omgeving, uit hoge politieke en ambtenaarskringen, waarin maar zelden iemand uit het volk doordringt; en dan alleen, als hij tegenover die kringen blijken van betrouwbaarheid heeft gegeven. En mocht eens, door een ster-

ke druk van beneden, iemand anders op een ministersplaats komen, dan blijkt dat hij niet regeren kan zoals hij wil. De ministers staan aan het hoofd van het grote leger ambtenaren, dat het gehele land bestuurt, en waarvan zij ten slotte weer afhankelijk zijn. De staatsmacht, die leger en politie kommandeert en waaraan ieder heeft te gehoorzamen, verpersoonlijkt zich in deze burokratie van hogere en lagere ambtenaren van alle soort. Deze vormen een door voorschrift, discipline en plicht vast samenhangend korps, met een sterke korpsgeest, waartegen de burgers vrijwel machteloos staan. Dat wel op den duur de richting van de centrale regering moet volgen, maar toch een eigen weerstandskracht tegen al te democratisch gerichte parlementen en ministers bezit. Er zijn verschillen naar structuur en traditie van elk land; groter plaatselijk zelfbestuur in sommige als Engeland en Zwitserland, meer uitgesproken centrale of vorstenmacht in andere. Maar de kern van het stelsel is gelijk.

Zo is dus het vaak als kenmerk van de democratie verkondigde principe, dat het volk zijn eigen leiders en geregeerders kiest, in het parlementaire stelsel niet verwezenlijkt. Het kan ook niet anders; want het doel van de parlementaire democratie is de heerschappij van het kapitalisme, verzekerd door de illusie van de uitgebuide massaas, dat zij zelf meester zijn en zelf over hun lot beschikken.

Deze innerlijke onwaarheid van de burgerlijke democratie is niet een geraffineerd uitvindsel van listige wettenmakers. Het is een natuurlijke weerspiegeling — dus een instinctieve konsekwentie — van de innerlijke tegenstrijdigheid van het kapitalisme. Het kapitalisme berust wezenlijk op de vrijheid en gelijkheid der mensen, economisch als vrije bezitters van hun eigendom, dat ze kunnen verkopen als waren — de kapitalisten als eigenaars van het arbeidsprodukt, de arbeiders van niets dan hun arbeidskracht —, en rechtelijk als vrije burgers met gelijke rechten. Maar door deze vrijheid en gelijkheid praktisch uit te oefenen — doordat de arbeiders hun arbeidskracht voor de waarde daarvan, het levensonderhoud, aan de kapitalisten verkopen — treden klasstegenstelling en uitbuiting op, wordt de kapitalist tot meester en uitbuiters, de arbeider feitelijk tot afhankelijke slaaf. Niet doordat de grondslag van de burgerlijke maatschappij, de rechtsgelijkheid, geschonden, maar doordat zij toegepast wordt, treedt een toestand op, die feitelijk een schending is. Dat is de innerlijke tegenstrijdigheid van de kapitalistische produktie, die tegelijk een teken is, dat zij niet duurzaam kan zijn, doch alleen maar een overgangstoestand. Het is dus in het geheel niet verwonderlijk, dat in haar politieke vorm dezelfde tegenstrijdigheid optreedt.

Het is daarom niet mogelijk voor de arbeidersklasse om de kapitalistische tegenstelling, haar slavernij en uitbuiting bewerkt door middel van haar vrijheid, op te heffen, zonder tegelijk de politieke tegenstrijdigheid van de burgerlijke

demokratie te voorzien. Zolang de arbeiders deze aanvaarden en daarin geloven, en ze zelfs als program en ideaal opstellen, zolang ze haar vorm en schijn voor wezen houden, zolang blijven ze in haar net gevangen en kunnen zij zich niet uit de draden losmaken. Deze ideologie is in de tegenwoordige stand van de strijd der klassen de ernstigste belemmering van de bevrijding.

Toen in 1918 de Duitse militaire macht ineens stortte, viel de politieke macht de Duitse arbeiders in de schoot. Dat wil zeggen dat ze, niet belemmerd door een dwingende staatsmacht van boven, hun eigen organisatie konden opbouwen. Deels door intuïtie, door hun eigen natuurlijk gevoel van wat nodig was, deels door het voorbeeld een jaar vroeger van de Russische arbeiders, ontsprongen overal de raden. Arbeiders- en soldatenraden; want naast organisatie van arbeid en maatschappij was de terugvoering en demobilisatie van het leger en zijn omschakeling van gewelddinstrument in handen der generaals tot een democratische macht van het gewapende volk een eerste noodzakelijkheid. Maar wat zij spontaan aldus schiepen, uit een juiste intuïtie van wat het ogenblik eiste, werd niet gedekt door de theorie in hun hoofden, door de leer die hun in dozijnen van jaren van sociaaldemokratische propaganda ingeprent was, de leer van de burgerlijke democratie. Zij kwam er dan ook nog niet toe, zelf de hand op de bedrijven en de produktie te leggen. En zij werden in deze denkwijze gesterkt door hun politieke en vakverenigingsleiders, die meester waren over hun pers. Want voor deze hoofden en beambten van partij en vakbond was de burgerlijke democratie inderdaad het element, waarin zij zich voelden als de vis in het water. In deze democratie konden zij optreden en het woord voeren als de leiders en woordvoerders van de arbeiders, in de parlementen en konferentiekamers als gelijken tegenover gelijken diskussierend en strijdend met de woordvoerders der andere klassen, soms zelfs als ministers, maar steeds macht uitoefenend. Zij zagen in de Duitse revolutie iets geheel anders; niet de arbeiders in plaats van de bourgeoisie meester over de produktie, maar zij, de arbeidersleiders, in plaats van de burgerlijke en adellijke ambtenaren meester over staat en maatschappij. Voor hen was November 1918 de zegepraal van de burgerlijke democratie, die zij, om ze smakelijker te maken, met de naam „socialisme” versierden.

Toen dus én door de arbeidersleiders, én door de gehele burgerlijke wereld de leuze van een „nationale vergadering” werd aangeheven, kwam van de zijde van de arbeidersmassaas slechts weinig verzet. De revolutionaire groepen, die de leuze aanhieven van „alle macht aan de raden”, en spraken van „de diktatuur van het proletariaat”, werden beantwoord met de vraag of het niet alle democratie in het gezicht zou slaan, wanneer de arbeiders alle macht aan zich, aan hun raden wilden trekken. Bovendien kon hun verlangen immers vervuld worden door hun raden in te schakelen in het democratische staatsapparaat, en zo konden

deze zelfs wettelijke erkenning vinden in de nieuwe grondwet, die de nationale vergadering zou vaststellen. Zo liet de grote massa der arbeiders, aarzelend tussen deze tegenstrijdige leuzen, nog vol van burgerlijk-demokratische illusies, de kleine groepen, die verder zagen, in de steek. En met de verkiezing van de nationale vergadering, als democratisch tegenstuk tot de gelijktijdige militaire onderdrukking van alle hier en daar ingestelde arbeidersbesturen, was de burgerlijke orde hersteld, was het kapitalisme weer in het bezit van de macht, met sociaaldemokraten als presidenten en ministers. En de gehele verdere ontwikkeling, van het afspannen eerst van de sociaaldemokratische ministers, tot ten slotte de zege van het nationaalsocialisme, was hiervan slechts de konsekwentie.

In de burgeroorlog in Spanje 1935-'37 treedt iets soortgelijks op. Toen de opstand van de generaals tegen de republiek uitbrak, bestormden in de meeste grote steden de volksmassaas de kazernes, haalden de soldaten naar zich over, en wapenden zich. In de grootindustriële steden, zoals Barcelona, waren het de arbeidersmassaas, die zo de macht kregen. Zij waren grotendeels georganiseerd in syndikalistische vakverenigingen, waarnaast ook kleinere socialistische bestonden; dus namen de vakverenigingsbestuurders de leiding. De politie was verdwenen; de gewapende arbeiders beheersten de straat en zorgden voor de orde, regelden de verzorging met levensmiddelen en organiseerden de oorlog tegen de generaals in de naburige provincies; en zij zetten onder beheer van hun vakverenigingen de noodzakelijke fabrieken in gang. In het overige Spanje was een republikeinse regering, gesteund door de socialistische en de kommunistische partij. Na enige maanden slaagden ook in Catalonië de burgerlijk-demokratische, socialistische en kommunistische partijen er in, een centrale regering uit alle richtingen te vormen, waarin de arbeiders door hun vakverenigingsleiders vertegenwoordigd waren. Daarmee was al beslist, dat de arbeiders niet de strijd voor hun klassebevrijding zouden voeren; hun vakbonden moesten, door de deelname van hun bestuurders aan de regering, gehoorzamen aan de besluiten door deze regering genomen. Dit ging niet zonder verzet bij de arbeiders; maar zij waren bevangen in democratische voorstellingen en verdeeld door de naijver van de verschillend gerichte vakbonden; en de leiders stonden aan de andere zijde, die over het morele gezag beschikte. En over het materiële; de door de regering ontboden troepen sloegen het verzet neer. De politie werd in haar functie hersteld, en weldra zag men weer de oude straattonelen, bereiden politie die de hongerige arbeidersvrouwen voor de bakkerswinkels brutaliseerde. Een bewijs, dat de arbeidersklasse de openbare macht verloren had. En daarna duurde het niet zo heel lang meer, dat de generaals ook de burgerlijke democratie vernietigden.

Wat in al zulke gevallen gebeurde was geen toevalligheid. Het was reeds de algemene regel bij de vroegere bur-

gerlijke revoluties geweest, als in 1789, in 1830, in 1848. Steeds was het de volksmassa, in latere jaren steeds meer hoofdzakelijk arbeiders, die door in straatgevechten en op barrikaden de regeringstroepen te overwinnen, de revolutie deden slagen. Dan vormden de leiders en woordvoerders van de bourgeoisie, die te voren door hun oppositie tegen de oude regering naam hadden gemaakt, een „voorlopige regering”; deze installeerde zich op de regeringsbureaus en ging het ambtenarenapparaat en het leger kommanderen, met enige vervangingen in de hoge rangen. En dan gaf zij tevens aan de burgers en arbeiders die gevochten hadden, de boodschap dat zij bedankt werden en dat hun taak nu was afgelopen, dat ze naar huis en aan hun werk konden gaan, en dat de nieuwe regering verder zou zorgen. Zolang de massa's gewapend de straat beheersten, waren ze een georganiseerde macht, eens van wil en georganiseerd tot een geheel, dus gevaarlijk voor de bourgeoisie als heersende klasse. Door ze van de straat te verwijderen werden ze weer tot onsamenvangende enkelingen, machteloos, omdat ze verstrooid waren, tegenover het georganiseerde regeringsapparaat. Zo liep een revolutie, door de volksmassa's gemaakt, steeds uit op een nieuwe klasseheerschappij.

In moderne tijden geldt, met enige wijzigingen, nog hetzelfde. Men moest nu de arbeiders met sterker middelen binden, door aan hun vertegenwoordigers een plaats in de nieuwe regering te geven, waar ze geen kwaad konden of ook maar wilden. Sedert de arbeiders grote organisaties opgebouwd hebben, politieke en vakbonden, werden de leiders daarvan in de nieuwe regeringen opgenomen, of zelfs aan het hoofd geplaatst, zoals Ebert in Duitsland. Dit bleek afdoende te zijn, want deze leiders vreesden en haatten een werkelijke arbeidersrevolutie, een zelfbevrijding van de massa's, haast nog meer dan de bourgeoisie. Men wist ook van te voren, door hun politiek verleden als sociaaldemokraat of anderszins, wat men aan hen had. Het hangt echter niet van de personen en hun verleden af; steeds zal, wanneer de arbeidersklasse vol vertrouwen de gewonnen macht aan een groep personen overgeeft om als regering op te treden, hun bevrijding verijdeld zijn.

Hier ligt dus een kernpunt van elke komende strijd: of de arbeiders zich er toe laten brengen, om hun eens verworven macht uit de handen te geven. Het overtuigingsmiddel hier toe is de burgerlijke democratie. Het argument van de formele democratie, gelijk recht voor allen, moet hen nopen hun organisatie te laten inschakelen in, en onderschikken onder een groter geheel.

Daartegenover moeten de arbeiders een sterke overtuiging in zich dragen, dat de radenorganisatie een veel hogere en volmaaktere vorm van rechtsgelijkheid is. Vanuit de gevoelswaarde, die vanouds aan het woord democratie vastzit, mag men zeggen dat het radenstelsel de hoogste vorm van democratie is, de vorm die past bij een maatschappij die zelf haar produktie en leven beheerst. Men kan de vraag

stellen of de naam democratie er ten volle op past; want de uitgang -kratie betekent heerschappij, regering, macht, dus in de naam ligt het begrip dwang van boven, van een boven het volk staande regering, al is die dan door het volk zelf gekozen. Dit ontbreekt bij de radenorganisatie; wel heeft ook hier de enkeling zich te schikken naar het geheel, maar de noodzakelijke regelingen worden niet door een van het volk verschillende regering opgelegd. De „regering” is hier het volk zelf, enigszins vergelijkbaar met de oudste Atheense burgerdemocratie. Het wezen van het radenstelsel bestaat juist daarin, dat arbeidersbevolkingen van duizenden en miljoenen, die lichamelijk niet tot één geheel kunnen samenkomen, toch zelf over hun gemeenschappelijke aangelegenheden kunnen beslissen. Dit is mogelijk geworden, doordat zij door de arbeid reeds in grote eenheden, in de bedrijven, geordend zijn, en doordat hun wezenlijke aangelegenheden in de ordening van de produktie, hun gemeenschappelijke levensinhoud, tot een groot geheel bestaan.

De nieuwe arbeidersdemocratie, om dit woord toch maar te blijven gebruiken, onderscheidt zich in alle opzichten van de burgerlijke. De burgerlijke democratie op haar volkomenst is een formele democratie, die aan elk persoon zijn gelijke rechten voor de wet geeft, maar er zich niet om bekommert, of daarbij een levensmogelijkheid bestaat. Want de ekonomie, de produktie staat er buiten; het gelijke recht is het recht van warenbezitters, en de arbeider, die niets bezit dan zijn arbeidskracht, heeft wel het recht, maar niet de zekerheid deze behoorlijk te kunnen verkopen. De arbeidersdemocratie daarentegen is een feitelijke democratie, die de werkende producenten tot gezamenlijke vrije en gelijke beschikkingsorganen over de bronnen van hun leven maakt. Dat parasieten, kapitalisten, renteniers, rovers automatisch buiten het meezeggingschap vallen, omdat de regelingen en beslissingen over het werk uitgaan van de werkersgemeenschappen, waar zij buiten staan, en van de door dezen uitgezonden raden, zal niemand met enig recht een tekort aan democratie noemen. Want schakelen zulke personen zich als nuttige werkers in deze gemeenschappen in, dan nemen ze even automatisch deel aan alle rechten en besluiten.

De zogenaamde strijd tussen democratie en diktatuur, waarvan men zegt dat ze de tegenwoordige wereld beheerst, betekent niet anders dan dat de burgerlijke wereld er over strijdt, of met zachte bedriegelijke democratie of met harde onderdrukkende dwang het kapitalisme het beste zijn macht handhaaft. Het is de oude vraag of slaven beter door zachte behandeling of door vrees er onder gehouden worden. De slaven geven natuurlijk de voorkeur aan zachte behandeling; zouden zij echter zachte slavernij niet van vrijheid weten te onderscheiden, dan zag het er slecht uit voor de zaak van hun vrijheid. Daartegenover stellen dan de arbeiders deze andere, voor hen wezenlijke strijd, die van de radenorganisatie, de arbeidersdemocratie, de ware, tegenover de burgerlijke democratie, de schijnbare, de bedriegelijke. Zij

brengen de strijd naar een ander terrein, van de politiek naar de ekonomie, van de politieke vorm naar de ekonomische inhoud, van het politiek systeem naar de maatschappelijke werkelijkheid. Of, daar ook de politiek slechts uitdrukking vorm voor ekonomische behoefte is: in de plaats van de mooie klinkende politieke leuze stellen zij de diep omkerende politieke daad, de inbezitneming van de produktiemiddelen. Daarmee eerst wordt de tegenstelling van de strijdende klassen, wordt het grote doel dat de mensheid beweegt, zuiver tot uitdrukking gebracht. De ideologie van de formele democratische gelijkheid verliest haar zin, als het praktische leven zelf de mensen tot gelijke samenwerkende meesters over hun arbeid maakt.

5. KOMMUNISME EN SOCIALISME.

Door de gehele geschiedenis van de burgerlijke maatschappij loopt het verlangen van de verarmde en uitgebuite klassen naar een wereld van samenwerkende arbeid gedragen door gemeenschapszin. Daarbij spelen vage herinneringen uit vóór-burgerlijke toestanden een belangrijke rol, met overblijfselen van oorspronkelijk kommunisme, zoals ze ook in enkele uitlatingen in bijbelboeken bewaard zijn. Tegenover de hebzucht en het egoïsme der rijke heersers, de onderdrukking van de armen, de meedogenloze strijd, moesten die oertoestanden, waarin enige mate van verzekerdheid van het leven door een sterk gemeenschapsgevoel gewaarborgd en vermooid werd, als een verloren paradijs lijken. In de eisen, die opstandige boeren of handwerkers opstellen, in geschriften, die onder de massa's verbreid en gretig gelezen worden, in de geloofsartikelen van zich afzonderende godsdienstige sekten, telkens komt dit verlangen naar min of meer kommunistische vormen van samenleving te voorschijn. In de middeleeuwen vindt het zijn uitdrukking in een streven van de handwerkers naar een vreedzaam burgerlijk bedrijf, vrij van uitbuiting door adel, kerk en handelskapitaal, in broederlijke samenleving, soms in kloostervorm. In latere eeuwen zijn het steeds meer de proletarische lagen der bevolking, die bij elke grote burgerlijke revolutie hun steeds min of meer kommunistisch getinte eisen doen horen.

Met de opkomst van de kapitalistische industrie in de 19e eeuw groeit in de arbeiders, die door hongersnood gebroken worden gedreven, hier en daar de kommunistische gedachte op, als uitdrukking van beginnende opstandigheid, nu gegrond op beginnend inzicht in de macht van de

machines als helpers in de arbeid. Maar zij kan nog niet meer zijn dan utopie, dan gedachten over een betere inrichting van de maatschappij. Waar de arbeiders praktisch optreden in vaak felle klassenstrijd, is hun strijddoel een praktische hervorming, politieke rechten, zoals in het Charter der Chartisten.

De verbinding van wetenschappelijke genialiteit en ideële toewijding aan de maatschappelijke strijd heeft Karl Marx in staat gesteld aan de kommunistische gedachte een vaste grondslag te geven. Zijn leer van het „historisch materialisme” toonde de ontwikkeling van de stoffelijke produktie, de menselijke arbeid als stuwende kracht van alle politieke en maatschappelijke ontwikkeling; toonde de strijd der maatschappelijke klassen als hoofdinhoud van de geschiedenis. Zijn wetenschappelijke ontleding van het kapitalisme toonde hoe deze produktiewijze door haar eigen omvormingen, door de concentratie van het kapitaal en door de groeiende klassenstrijd, de arbeidersklasse tot verovering van de macht zal brengen, en daarmee tot omzetting van de kapitalistische in een kommunistische produktiewijze.

Hiermee was aan het streven en de idealen, die in de arbeiders opgroeiden, een nieuwe basis van klare inzichten gegeven, waaraan in latere tijden steeds weer de doeleinden zich konden oriënteren. Maar daarmee werden natuurlijk niet ineens alle gedachten omgevormd en gelijk gericht. Nieuwe wetenschap kan wel al het verdere denken en handelen beïnvloeden; maar in de grote mensenmassa's, de klassen, worden gedachten en daden bepaald door de eigen levenservaring. Een wetenschappelijk denker is doorgaans zijn wereld vooruit; hij is de eerste die de nieuwe samenhang doorziet en kan formuleren. Dat helpt dan de anderen, in zoverre dat zij deze nu ook sneller doorzien; maar dit inzicht moet toch door ieder in eigen levensstrijd als eigen bezit verworven worden, voor het zijn handelen kan bepalen. De Marxistische opvattingen en leringen dringen steeds meer door; maar niet als een van buiten geleerde les, veel eerder als een vormgeving en kleuring, een verzekering en verheldering van wat onder het kapitalisme in de arbeiders vanzelf opgroeit. Zij maken het kommunisme van een utopie, d.w.z. de opstelling van een gedachtenstelsel, dat men zou wensen te verwezenlijken, tot een wetenschap, een vooruitzien van de groei en de omvorming van het stelsel van arbeid door de strijd der arbeiders. Wetenschap, die verhindert, dat men fantastische doeleinden, zoals terugkeer naar het oude, of onvervulbare leuzen onstelt, of wel in ideologische voorstellingen verdwaalt. Wetenschap, die onderwezen kan worden, en dan, ongetwijfeld ook, evenals de natuurwetenschap waar niet ieder hoorder alles kan controleren, op goed geloof aanvaard wordt. Maar dan toch met dit verschil, dat elk arbeider in zijn leven en arbeid een eigen ervaringsmateriaal bezit, waaraan hij de uitspraken der theorie voortdurend kan toetsen en de waarheid van haar grondslagen kan bevestigen.

En ook met dit verschil, dat de wetenschap van de maatschappij door de arbeiders niet hartstochteloo, koel verstandelijk, als een methodisch bestudeerd en afgerond schoolvak wordt opgenomen. De druk en het leed van de arbeid en het leven zijn zo zwaar, dat zij, als zij de boodschap van de bevrijding horen, deze met diepe hartstocht in zich opnemen. Wanneer de klaarblijkelijke waarheid als een helder licht voor hen oprijst, hen hun duistere en wanhopige leven als een opengeslagen boek laat lezen, hun gewantrouwde dromen tot zekerheid maakt, dan wordt deze waarheid tot een brandende gloed in hen, die hen geheel vervult, waaraan ze zich geven, en die ze verder dragen. Dan krijgt het kommunisme, samengevat in verblindende leuzen, de meeslepende kracht van een geloof; niet met koel-kritische studie maar met de overtuigingskracht van onmiddellijke intuïtie wordt zijn leer aanvaard.

Maar daarmee krijgt tevens dat, wat in het boek koele vaste wetenschap was, de onzekere vergankelijkheid van een geloof, onderworpen aan de op- en neergangen van kracht en zwakheid. Blijkt na een harde strijd de vijand oppermachtig en het kapitalisme nog onaantastbaar, dan verhindert geen abstrakte waarheid, dat deze vrijheidsgedachten als praktisch onbruikbaar wegzinken naar de achtergrond van het bewustzijn. Brengt een bloeitijd van het kapitalisme, een opleving van de conjunctuur, verbetering van de arbeidsvoorwaarden, valt de hopeloze ellende van de arbeiders af, dan wordt alle aandacht op het heden, op de arbeid van nu en haar onmiddellijke verbetering gericht; en de toekomstideeën vervagen. Twijfel wordt dan geuit aan de juistheid van de voorspellingen over de onvermijdelijke ondergang van het kapitalisme, en een proletarische revolutie lijkt evenzeer onmogelijk als onnodig. En daaraan is dan zoveel juist, dat de vormen die de theorie als praktische leer had aangenomen, door de tijdelijke omstandigheden van het kapitalisme bepaald, evenals deze zelf, beperkt en onrijp waren.

Het kommunisme of socialisme in de arbeidersklasse is niet de wetenschap zelf. Het is een ideologie, waarin uitkomsten der wetenschap zijn opgenomen. Het is een geheel van ideeën, voorstellingen en doeleinden, dat opgegroeid is uit de maatschappij, uit het kapitalisme en de arbeidersklasse, zoals ze op dat ogenblik zijn, in die bepaalde fase van de ontwikkeling. En daarom moeten zij zich, als ideeënstelsel, voortdurend, met het kapitalisme en de arbeidersklasse, tot nieuwe vormen ontwikkelen. Dit gebeurt, als elke ontwikkeling, in tegenstellingen, door strijd, door ondergang van het oude en opkomst van het nieuwe. En daar dit oude de drager was van het hoogste geluksgevoel, de ontwaking tot zelfbewustzijn, de samenvatting van de mooiste strijdherinnering, daar het vastgeworteld was in alle vezelen van ziel en gemoed, is zijn ondergang een catastrofe. Met alle kracht, tegen alle rede en redenen klemmen de arbeiders er zich aan vast; onder diepe teleurstellingen en onder verbitterde

veten groeit moeitevol het nieuwe inzicht. Vaak moet eerst een nieuwe generatie opstaan, die het oude slechts in zijn ontaarding als overgeleverde ideologie leerde kennen. Deze inwendige strijd is dan de aanpassing van de ideeën der arbeidersklasse aan de nieuwe ontwikkeling van het kapitalisme, aan een beter begrip van de theorie, en aan haar nieuwe taak.

In de tijden vóór 1848 beginnen zich deze gedachten nog slechts hier en daar en verschillend te vormen. In Engeland treden kommunistische denkbeelden slechts vaag onder de strijdende Chartisten op. In Parijs in 1848 drukken de arbeiders hun toekomstgedachten uit in de leuze: recht op arbeid. Deze zijn dus alleen tegen het zwaarste euvel van het kapitalisme, niet tegen het kapitalisme zelf gericht; toch wordt daarin onbewust, in principe, de grondslag van het kapitalisme, de vrije koop en verkoop, aangetast. In die tijden werd een scherp onderscheid gemaakt tussen kommunisme en socialisme. Socialisme heetten alle voorstellen en denkbeelden omtrent een betere organisatie van de maatschappij, die uitgingen van burgerlijke denkers en burgerlijke groepen. Kommunisme heetten de gedachten en eisen, die opkwamen in arbeidersgroepen, altijd nog maar kleine sekten, maar waar dan toch het karakter van de eigen strijd der arbeiders naar voren kwam. Zij vonden hun afsluiting en hoogtepunt in het „Kommunistisch Manifest”, opgesteld door Marx en Engels, bediskussieerd, vastgesteld en uitgegeven in 1847 door het kleine groepje van meest Duitse arbeiders in Londen, dat zich „Bond der Kommunisten” noemde.

Het Kommunistisch Manifest zal altijd gedenkwaardig zijn, omdat hier voor het eerst de grote lijnen van de maatschappelijke ontwikkeling zijn getrokken. Hier werd de revolutionaire rol van bourgeoisie en kapitaal als een tijdelijke fase in die ontwikkeling getekend, waarna de klassenstrijd der arbeiders het kommunisme zal brengen. Hierin dus niets van alleen maar de wens naar een betere samenleving, niets van een plan of aanbeveling voor de inrichting en opbouw van een andere maatschappijvorm. Alleen een vurige oproep aan de arbeiders van alle landen tot strijd, tot vereniging in een internationale eenheid. Daarmee werd de grondslag voor de arbeidersstrijd voor alle komende tijden gelegd.

Toch komt het tijdstip van opstelling, de maatschappij van die tijden en de opvattingen die zij voortbracht, duidelijk uit in de praktische programpunten voor de naaste toekomst, die het Manifest opstelde. Voorop gaat de verovering van de staatsmacht, zoals in vorige revoluties de bourgeoisie de staatsmacht had veroverd; misschien kon een begin hiermee gemaakt worden door een radikale voortzetting en uitbreiding van de naaste te verwachten burgerlijke revolutie, in Duitsland. Dan gebruik van de staatsmacht, evenals de bourgeoisie op haar wijze voor zich had gedaan, voor de klassedoeleinden van het proletariaat, tot organisatie van de pro-

duktie, tot opheffing van kapitaal en uitbuiting. Hierin komt voor de dag, dat de arbeidersklasse nog maar zwak in aantal was en, om te slagen, door haar élan en haar klaarheid van doel de andere door het kapitaal onderdrukte massaas achter zich moest scharen om de macht over de staat te krijgen. En dat de staat zelf nog maar een beperkte macht had, door gewapende burgers op de barrikaden te overwinnen, en ook nog maar een beperkt gebied van werkzaamheid, vergeleken met het geheel der maatschappij als reusachtig veld van chaotische produktie door afzonderlijke kapitalisten. Maar hij was de enige centrale organisatie-macht; was hij dus eenmaal tot democratisch orgaan van het gehele volk geworden, dan zou zijn taak van zorg voor algemene volksbelangen zich uitbreiden tot centrale leiding van de produktie als een georganiseerd wereldproces.

Met de revolutie en kontrarevolutie van 1848-49, die de macht van de bourgeoisie uitbreidde en bevestigde, en met de opbloeiende prosperiteit, mede opgestuwd door de stroom van goud uit het nieuw-ontdekte Californië, verdween deze eerste kommunistische beweging. Zelfs haar literatuur werd zo goed als vergeten en moest later weer opgegraven worden.

Na 1850 begint een nieuwe ontwikkeling. Door de sterke groei van het kapitalisme, niet enkel in Engeland maar nu ook in Frankrijk en Duitsland, groeide ook de arbeidersklasse, en kwam na enige tijd een nieuwe arbeidersbeweging op. Slechts door enkele personen en herinneringen met het vroegere begin verbonden, groeide een nieuwe gedachtenwereld op uit een nieuwe maatschappelijke wereld. In de zelfs geheel nieuwe namen toonde zij de breuk in de traditie.

In Engeland richt zich de gedachte der arbeiders uitsluitend naar sociale en politieke hervorming, naar kiesrecht en naar vakbeweging tot vastlegging van verbeterde arbeidsvoorwaarden. Men heeft er zich dikwijls over verwonderd, dat dit land van vroegste en sterkste ontwikkeling van kapitalisme en arbeidersstrijd later zijn leidende plaats in de arbeidersbeweging verliest. Er is een historische parallel in de opkomst der burgerij in vroegere eeuwen: daar waar de eerste bloei en macht kwam, maar toch niet genoeg om het feodalisme te vernietigen, in de Italiaanse en Vlaamse steden, kwam daarna de stilstand, een zwak en onvrij voortleven in verworven rijkdom zonder verdere krachtontplooiing; terwijl in nieuwe landen, in Holland en Engeland, een snelle opbloei de burgerklasse tot volle heerschappij bracht. De Engelse arbeiders in de 19e eeuw hadden in hun eerste strijd wel niet het kapitalisme kunnen overwinnen, maar zich wel vrije armslag verzekerd voor de opbouw van hun vakverenigingen en de verbetering van hun arbeidsvoorwaarden; en daardoor konden zij, ten minste een kern van

bevoorrechten, deelhebbers worden in het industriële en handelsmonopolie van de Engelse bourgeoisie. Bij het heersende individualisme trokken deze goed georganiseerde vakbekwame arbeiders zich van de grote ongeorganiseerde ellendige massaas in de achterbuurten weinig aan. De gedachten gingen niet uit naar een betere produktiewijze. Hun internationalisme, in de eerste „Internationale Arbeiders-associatie“, in samenwerking met de mannen van de vroegere Kommunistenbond, had vooral doel en strekking, om voor handhaving van hun loonstandaard de strijd in andere landen in goede vakverenigingsbanen te leiden.

In Frankrijk en daaraan aansluitend in andere Zuidelijke landen treedt de opkomende revolutionaire gedachte onder de arbeiders vooral in de vorm van anarchisme op. Het overal uit de burgerlijke produktie opkomende individualisme leidt hier tot het uiterste van de eis naar algehele onbelemmerde persoonlijke vrijheid voor ieder. In Frankrijk begon toen het kapitaal, evenals vroeger in Engeland, met de handwerkers er onder te concurreren en in de fabriek te drijven, of vooral ook hun kleinbedrijf geheel afhankelijk van woeker en handelaars te maken. Het karakter der produktie, speciaal in Parijs, voor de luxe behoeften van de Europese bourgeoisie, bleef veelal kunstvaardig kleinbedrijf. In de politiek heersten beurs en industriekapitaal, die schaamteloos de regeringsmacht gebruikten om zichzelf te verrijken. Dit, en de druk van de sterk gecentraliseerde staatsmacht, wekte bij de handwerkers, eerst pas uit kleinburgerlijk naar proletarisch bestaan overgegaan, de voorstelling van de staat met zijn macht als diepste bron van de rijkdom en van alle ellende. Doordat de staat het eigendom beschermt, dus de zwakken aan de concurrentie overlaat en de sterken steunt, daardoor alleen is het kapitaal machtig. Niet dus aan de staat meer macht en functies geven, want dit zou de slavernij enkel vergroten en onontkoombaar maken. Maar omgekeerd strijd tegen de staatsmacht in de eerste plaats, tegen alle gezag en gezagsverering. Onder de arbeiders treedt zo de voorstelling op van een maatschappij zonder staatsgezag, als federatie van kleine zelfbeschikkende groepen, zowel politiek als economisch; dus de totale produktie als vrijwillige bond van onafhankelijke produktie-eenheden, niet door een gezag van boven belemmerd in hun vrijheid.

In Duitsland begon in de tweede helft van de 19e eeuw een opbloei van kapitalistische industrie, die zich na 1870 steeds sneller voortzette, en nog meer na 1895, tot de eerste wereldoorlog toe. In enige tientallen van jaren groeide de ijzer- en staalindustrie, de beste maatstaf voor de intensiteit der industriële ontwikkeling, boven de Engelse uit, en werd tot de tweede der wereld, na Amerika. In drommen stroomden boeren en handwerkers naar de snel groeiende grote steden en fabrieksdistrikten; in een kwart eeuw groeide de arbeidersklasse van 30 tot 60 percent van de bevolking, en de toename kwam bijna geheel op de grootindustrie. Hier moes-

ten zij zich opnieuw oriënteren; in het nieuwe leven werden zij tot andere mensen. Hun energie werd opgestuwd door de snelle ontwikkeling; zij voegden hun aantallen samen tot massa-organisaties en namen de strijd op. Maar zonder enige vrijheidstraditie; want geen burgerlijke revolutie had in Duitsland politieke vrijheid gebracht. Vorsten en adel bezaten de politieke macht, die ze nu, in voortdurend geharrewar, met de opkomende bourgeoisie moesten delen, waarbij ze de militaire macht en het hoogste staatsgezag in eigen hand hielden. In het begin profiteerden de arbeiders van deze tegenstelling, daar zowel de bourgeoisie hen tegen de vorstenmacht als de regering hen tegen de bourgeoisie wilde gebruiken; zo kregen ze algemeen kiesrecht in het nieuwe Duitse Keizerrijk. Daarna moesten de arbeiders tegen beide te zamen strijden, tegen de kapitalisten, die hen in de fabriek, en tegen de staatsorganen en de politie, die hen in het openbare leven onderdrukten. Zo moest hun strijd op economisch terrein, om erkenning in de fabriek, één worden met hun strijd voor openbare bewegingsvrijheid en democratische rechten.

Deze strijd vond zijn vorm en uitdrukking in de sociaaldemokratie. De nieuwe naam toont, dat er geen herinnering was overgebleven aan de vroegere Bond van Kommunisten. Het nieuwe begin sloot aan bij de gedachte aan hulp van staatswege om tot een geordende sociale produktie te komen, en daartoe moest de staat een orgaan zijn van het volk, een „volksstaat”. Het doel was dus socialisme door middel van de democratie. Het illusionaire van deze opzet werd spoedig overwonnen, en toen begonnen de gedachtengangen van het Kommunistisch Manifest en de leer van Marx gaandeweg de propaganda te doordringen. Maar de naam bleef en heeft zich van het Duitse voorbeeld over alle landen verbreid.

De sociaaldemokratische ideeën, die nu overal opkomen en dóórdringen, waar kapitalistische industrie arbeidersmassaas in fabrieken samenbrengt, sluiten bij die van het Kommunistisch Manifest aan. De staat is de organisatie van de maatschappij, die over een centraal gezag en machtmiddelen beschikt om steeds meer het economisch leven te beheersen en ten slotte de produktie te leiden. Daartoe moet de arbeidersklasse meester worden over de staat, die daarbij dan geheel van karakter verandert. Evenals vroeger de adel en thans de bourgeoisie de staatsmacht voor hun doel gebruikten, zo zal mettertijd de arbeidersklasse door een nieuwe revolutie de politieke macht moeten veroveren om ze voor haar doel te gebruiken. Haar politiek systeem is daarbij de democratie, waarvan het algemeen kiesrecht een waardevol begin is.

Het orgaan van de arbeidersklasse in deze strijd voor verovering van de staatsmacht was de sociaaldemokratische partij. Deze nam deel aan de verkiezingen voor de parlementen en gebruikte de verkiezingsstrijd tot propaganda onder de al of niet kiesgerechtigde massaas, om hun inzicht

te brengen, om hen op te wekken tot deelneming aan de strijd tegen hun uitbuiting door het kapitaal, en zo hun stemmen te winnen. Zij voerde de politieke strijd in het parlement, viel daar de burgerlijke partijen en de op deze steunende regering aan, kritiseerde hun daden, stelde wetten voor of verbeteringen van wetten, ten behoeve van de arbeiders. Door dit alles bracht zij de te voren onwetende massaas tot bewustzijn van hun klasse en hun klassebelangen, tot meestrijden voor het grote doel. Door haar steeds uitbreidende krantenliteratuur werd deze propaganda breder, massaler, vaster. Tegelijk werd door boeken, brochures, wetenschappelijke geschriften de kennis verdiept. Een toenevend leger van intellektuele krachten, voor een groot deel uit de arbeiders zelf voortgekomen, voor een ander deel uit burgerlijke kringen — gedreven door idealisme, door geestdrift voor een betere samenleving, door inzicht in de maatschappelijke ontwikkeling — stelde zich in dienst van deze propaganda. Zo werd de s.d. partij het middelpunt van de klassesstrijd en de leidster van de arbeidersbeweging; in haar belichaamde zich het geestelijk wezen, het bewustzijn van de opkomende klasse; zij bouwde de toekomst.

In de partij en haar socialisme concentreerde zich alle idealisme en toewijding, alle geestelijke kracht, alle toekomstverwachting en alle energie van enige opeenvolgende generaties van arbeiders. Wel trachtten de door haar snelle opkomst verschrikte heersers haar door een onwettig-verklaring, een verbod van propaganda (de socialistenwet 1878—1890) te onderdrukken. Maar dit pogen was ijdel. De arbeiders hadden het verkeer in de hand en konden, bij enige zorgvuldigheid, massale partijgeschriften vanuit het buitenland geheim verspreiden; door de industrie zelf in drommen samengevoegd kon bij hen de propaganda van mond tot mond gaan. De offers in deze strijd gebracht versterkten de bezieling, en in de snel groeiende stemmencijfers en aantallen zetels bij elke volgende verkiezing bleek de hopeloosheid van het pogen, de opkomende beweging met geweld te onderdrukken. En na de verdwijning van de dwangwet ging deze groei steeds voort, tot de partij in 1912 een derde van alle stemmen kreeg en het vierde deel van de Rijksdag innam.

Naar de voorstelling, theoretisch, was dit het verzamelen en organiseren van de arbeidersklasse voor de komende revolutie, die een einde zou maken aan het kapitalisme. Praktisch veroverde het voor de arbeiders hun plaats in de kapitalistische wereld, en verzekerde in voortdurende strijd hun levensvoorwaarden en het werken van de vakverenigingen. Omdat het wezen van de strijd in het heden lag, in praktische hervorming en afweer, was te meer als aanvulling het gedachtenleven, de theorie op het toekomstdoel, het socialisme gericht. In de brede massaas, tot ver buiten de partij, leefde min of meer vaag de hoop op het socialisme dat eens zou komen. Dit gaf kleur en licht aan al het praktische werk voor ogenblikkelijke belangen. Er lag een goed

vertrouwende naïviteit in het geloof, dat men enkel maar zijn stembiljet om de zoveel jaren met de juiste namen behoefde in te vullen, om door een aldus gekozen parlement en regering van uitbuiting bevrijd en in het socialisme gebracht te worden. Maar ook waar het bewustzijn voorhanden was dat nog een zware strijd nodig zou zijn, een revolutie door de arbeiders in massa zelf door te voeren, rekende men er op, dat dan de partij, als nieuwe regering van arbeidersleiders, door nieuwe wetten en maatregelen het socialisme zal invoeren. De partijleiders, door hun aktie van strijd nu, als regering later, zouden de bevrijders zijn. De arbeiders, zo was de opvatting, bevrijden zichzelf op deze manier, dat zij de partijleiders tot regering maken.

In Duitsland groeide de s.d. partij tot een machtig lichaam. Met haar 300.000 leden, omgeven door nagenoeg een miljoen vakverenigingsleden en drie miljoen kiezers, in een hecht gebouwde organisatie, was zij als het ware een staat in de staat, met een eigen regering, een jaarlijks bijeenkomend partijkongres als parlement, een uitgebreide burokratie van beambten, die meester waren over de geldmiddelen en de pers. Deze beambten beschikten over de machtmiddelen der partij, ook tegenover de eigen leden; met de politieke leiders in het parlement bepaalden zij, onder uiterlijk democratische vormen, de taktiek van de partij. Zulke bekwaamste koppen uit de arbeidersklasse zouden in andere landen allicht eervolle, misschien zelfs leidende plaatsen in dienst van de bourgeoisie hebben gevonden. In Duitsland was daarvoor te weinig traditie van burgerrechten en te grote tegenstelling van klassen; hier waren zij staatsvijanden, die ook toen ze niet meer buiten de wet waren gesteld, met argwaan bespied en vervolgd werden, en daarom zich onderling vaster aaneensloten. Als leiders der partij konden zij alleen tot leidende plaatsen in de maatschappij komen door een arbeidersrevolutie.

Waar in andere landen de sociaaldemokratische denkbeelden waren overgenomen, was als gevolg van de meerdere burgerlijke vrijheden slechts bij enkele groepen een duidelijk besef van een principiele tegenstelling van twee werelden. Voor de arbeiders was de strijd van de partij bovenal een strijd voor hervormingen, bijzonder gekleurd door het toekomstideaal van socialisme. In het merendeel der leidende politici leefde en groeide de opvatting dat geen scherpe kloof, geen gewelddadige revolutie kapitalisme en socialisme behoefde te scheiden. Door een reeks hervormingen, die oude misstanden opruimden, kon het kapitalisme zó omgevormd worden, dat ten slotte daaruit een socialistische ordening zou voortkomen. Daarvoor was samenwerking met burgerlijke hervormers en partijen nodig, want als minderheid was men machteloos. Zo kon het verlangen der s.d. politici om zelf als ministers hervormingen ten behoeve van de arbeiders tot stand te brengen, bevredigd worden. Het spreekt van zelf dat in de burgerlijke maatschappij dit niet verder kon gaan dan wat de bourgeoisie zelf als toelaatbaar

en nuttig oordeelde. Steeds bleek, dat sociaaldemokraten als openbare machthebbers, ministers, wethouders, burgemeesters, onder wat erkenning en wat betere behandeling der arbeiders en wat hervormingen, niet anders konden zijn dan handhavers van de heersende orde, van de macht van de staat over de massa's, dus niet anders dan dienaren en werktuigen van het kapitalisme.

In Duitsland ging, ondanks de uiterlijke scherpe tegenstelling tussen partij en regerende klasse, de ontwikkeling toch in dezelfde zin. In de arbeidersmassa heerste, door de prosperiteit en de snelle ontwikkeling van het Duitse kapitalisme, een reformistische geest, die alleen door de sterke politieke druk nu en dan tot protest en verzet gedreven werd. De partijburokratie werd, met die van de vakbeweging, tot een maatschappelijke groep met eigen levensomstandigheden, veel meer verzekerd dan die van de arbeiders en met eigen levenstaak, geheel anders dan het werk der arbeiders. Dus door haar talrijkheid haast een afzonderlijke maatschappelijke klasse, met eigen opvattingen en belangen, verwant met de klasse van intellectuelen en beambten in de burgerlijke wereld. Deze wereld van kapitalisme en parlementarisme, waarin zij een eervolle taak vervulden, waarin zij plaatsen van invloed en macht innamen, was voor hen niet zo kwaad; wat nog als ideaal overbleef, minder macht van vorsten en militairen, was misschien zelfs zonder revolutie te bereiken. Zij wensten wel zeggenschap over de staat te krijgen, maar verhinderden dat door massa-akties een strijd met de nog steeds oppermachtige staat zou ontketend worden, die de organisaties, de grondslag van hun bestaan, zou kunnen vernietigen. Het spreekt vanzelf dat daarbij ook, meest verborgen maar soms openlijk uitgesproken, een zekere mate van nationalisme opkwam.

Deze verworping van de sociaaldemokratie trad plotse-ling in het volle licht en kreeg haar beslag in de wereldoorlog. In Duitsland schaarde zich de partijleiding en de arbeidersburokratie, met weinig uitzonderingen, aan de zijde van het nationalisme en stelde de gehele partijmachinerie, haar pers, al haar morele en organisatorische macht in dienst van de regering, de bourgeoisie, de generaals. Over de gehele wereld werd dit gevoeld als de morele ineenstorting van de sociaaldemokratie. Het was een verzaken van alle idealen die zij steeds beleden en verkondigd had. En de arbeiders, gewend om de partij te volgen, machteloos tegenover de verbonden partijmacht en militaire macht, rechteloos door de staat van oorlog, hadden geen mogelijkheid van tegenstand, geen eigen onafhankelijke vorm van organisatie of samenhang, waarin het opkomende verzet zich kon uiten. En niet anders ging het in andere landen. Met het argument, dat het Duitse militarisme de ergste vijand en de machtigste bedreiging van de arbeidersklasse was, traden de sociaaldemokratische partijen aan de zijde van hun regeringen, kondigden de godsvrede af, dus stelden zich in dienst van de bourgeoisie om de Franse en Engelse wereldmacht te ver-

dedigen.

De wereldoorlog was de katastrofe van de sociaaldemocratie. En deze vond haar bezegeling in de zogenaamde Duitse revolutie. De militaire ineerstorting, de matrozenopstand, de arbeidersstakingen en demonstraties, de vorming van arbeiders- en soldatenraden brachten de sociaaldemokratische partijleiders aan het hoofd van de staat, als de enigen die de arbeiders in toom konden houden. Deze partijleiders, de bourgeoisie en de generaals vreesden en haatten een arbeidersrevolutie allen evenzeer. Zij wisten niet hoe zwak de arbeiders feitelijk nog waren; slechts enkele kleine groepen en minderheden waren zich bewust van strijd en waren bereid tot de strijd. De massa vertrouwde nog op de partij, op haar leiders, zag geen weg van strijd voor zich en liet de kleine groepen van strijders in de steek. Zo konden de militaire vrijwilligersbenden, geleid door de generaals, gedekt door het gezag van de sociaaldemokratische regeerders, de gewapende arbeidersgroepen neerslaan en haar woordvoerders vermoorden.

Wat de Duitse arbeidersklasse bij deze ineerstorting van de politieke macht van de bourgeoisie verhinderde de strijd tot verovering van de macht op te nemen, was haar sociaaldemokratische leer, haar geloof en afhankelijkheid aan de partij. Het socialisme, een halve eeuw vroeger een levende kracht, die ten strijde riep, was nu een dode kracht geworden die van de strijd afhield. Het socialisme was tot een ideologie geworden, een verouderde leer, die evenals andere ideologieën, de godsdienst, de democratie, het nationalisme de arbeiders verhinderde de nieuwe tijd en haar taak daarin te zien. In plaats van hun kracht te geven, leverde het hen aan handen en voeten gebonden aan hun heersers over. Zij hadden altijd geleerd, en geloofden, dat de partij het socialisme zou brengen; nu waren de partijleiders aan het roer, meester van de staat; nu zou het socialisme komen.

De partijleiders dachten aan niets anders dan zo spoedig mogelijk herstel van normale burgerlijke toestanden, in de eerste plaats van het parlementarisme. Daardoor kreeg de bourgeoisie weer een officieel centrum van organisatie van haar macht. En wanneer de arbeiders om socialistische wetten vroegen werd er hun op gewezen, dat de meerderheid bij de verkiezingen niet socialistisch had gestemd, en dat zij als goede democraten zich naar de meerderheid hadden te schikken. Er werd een socialiseringskommissie van partijtheoretici en democratische ekonomen benoemd om de mogelijkheid van socialisering te onderzoeken; en na een jaar of zo kwam die met een rapport, dat dat een vreselijk moeilijke zaak was, die vooral niet overijld mocht worden. En toen, door een reaktionaire aanslag uitgelokt, toch een felle arbeidersstrijd losbrak, die de massa dreigde mee te slepen, wezen de leiders op alles wat bereikt was: de republiek, de erkenning van de vakverenigingen, die reusachtig groeiden, socialistische als gouverneurs, presidenten en ministers aan het hoofd van de staat: dit is socialisme!

De arbeiders konden het niet anders ondervinden dan als kapitalisme. Het kapitaal, nu weer meester, onbekwaam om de ontredde produktie te organiseren, trachtte enkel zichzelf te verrijken. Het buitte de arbeiders uit, speunde op de beurs, knoeide met aandelen, kocht regeerders om, verpatste voorraden en fabrieken, en stortte ten slotte de gehele wereld in een crisis van werkeloosheid, zwaarder en langer dan ooit te voren. En toen de strijdmacht van nationalisme en grootkapitaal zich intussen georganiseerd had en naar de macht greep, durfden de oud geworden sociaaldemokratische leiders niet eens meer de arbeiders tot krachtig verzet op te roepen. Roemloos ging de zich eens roemende „wereldbevrijdende sociaaldemocratie” te gronde.

En niet anders, zij het ook minder katastrofaal in de vorm van een voortgezet schijnleven, ging het in andere landen. De sociaaldemocratie bleef na de oorlog een burgerlijke partij, gericht op hervorming van het kapitalisme. Niet meer op verovering van de macht door de klassenstrijd der arbeiders om dan een socialistische ordening in te voeren. Maar op ordening van het kapitalisme nu reeds, door ingrijpen van de staat, door het monopoliekapitaal, de banken, de zware industrie onder staatskontrole te brengen. Dit z.g. „plan van de arbeid” had de illusie het grootkapitaal de tanden uit te kunnen breken, ten behoeve van de bedreigde kleine bourgeoisie samen met de arbeiders. Het was een reaktionaire utopie, de nu albeheersende macht van het grootkapitaal door het reeds geheel afhankelijk geworden kleinkapitaal te willen overwinnen, het oude kleinkapitalisme te willen herstellen en daarmee de uitbuiting der arbeiders te vereeuwigen. Het socialistisch gedachtenstelsel, eens de uitdrukking van het beste en krachtigste in de strijd der arbeiders, was versterd en achtergebleven bij de nieuwe kapitalistische onwikkeling en de nieuwe behoeften van strijd, was ontaard tot een machteloze burgerlijke ideologie. Wat in haar ideeën als economische kern aanwezig was, de ordening van het kapitaal door de staat, zou eerst levensvatbaar worden, als ze door anderen overgenomen en op geheel andere wijze in praktijk zou worden gebracht.

Niet in alle landen heeft in het laatst van de 19e eeuw de sociaal-democratie de gedachten der arbeiders beheerst. Naast haar was, speciaal in de Romaanse landen als Frankrijk en Spanje, een arbeidersbeweging opgekomen, het syndikalisme, dat op dezelfde wijze in tegenstelling tot de sociaaldemocratie stond als vroeger het anarchisme tegenover het kommunisme. Tegenover de s.d. opvatting van verovering van de staatsmacht en invoering van het socialisme door staatswetten stond daar de gedachte van strijd tegen de staatsalmacht en haar drukkende onvrijheid. Syndikaten was daar de naam voor vakverenigingen. De arbeid als grondslag van de nieuwe wereld betekende, in deze opvatting, dat de vakvereniging de organisatievorm van de nieu-